

6. Oblast volného obchodu Amerik

6.1. Vývoj jednání o vytvoření Oblasti volného obchodu Amerik

6.1.1. Cesta k vytvoření FTAA

V osmdesátých letech a na počátku let devadesátých prodělal latinskoamerický region výrazné změny jak ve sféře politické, tak ve sféře ekonomické. Mezi lety 1988 až 1994 došlo ke zdvojnásobení vzájemného obchodu mezi latinskoamerickými státy¹, jež bylo nejen následkem liberalizace ekonomik, ale také demokratizace proběhnuvší v regionu, která výrazně přispěla ke zlepšení vzájemných vztahů, ústící ve větší ochotu států kooperovat, jak se lze přesvědčit například na příkladu MERCOSURu či na renesanci již existujících integračních procesů.

Tato změna politického klimatu v Latinské Americe zcela pochopitelně neunikla zájmu Spojených států, které podporovaly demokratizační a integrační snahy latinskoamerických zemí. Spojené státy pozitivně hodnotily především fakt, že se v daném období odehrály mnohé demokratické změny – politické elity většiny států byly zvoleny ve víceméně svobodných volbách, což v minulosti rozhodně nebylo samozřejmé. Demokratické instituce mnohých zemí sice stále trpěly „porodními bolestmi“ nově vytvořených demokratických režimů a byly náchylné k určité nestabilitě, přesto však šlo o významný pokrok. Výrazné zlepšení bylo možno zaznamenat například i v oblasti dodržování lidských práv či práv menšin.

Uvedené vnitřní změny v jednotlivých státech se projeví i navenek, kdy kooperace mezi Spojenými státy a zeměmi Latinské Ameriky jak na půdě Organizace amerických států, tak

¹ Rodríguez Giavarini, A.: *Estudio sobre las condiciones y posibilidades políticas de la integración hemisférica*, Buenos Aires 2003, INTAL, (<http://www.iadb.org/intal/index.htm>) s. 4.

v mezinárodním prostředí doznala značného zlepšení. Připočteme-li k otázkám politickým také výrazný růst makroekonomických ukazatelů, byla logickým vyústěním této podpory ze strany USA snaha o hlubší zapojení do integrace na západní hemisféře. Důvodem pro zapojení Spojených států bylo nejen to, že by samy získaly přístup na latinskoamerické trhy a skrze investice a vzájemný obchod jim napomohly k růstu, ale dle některých skupin také fakt, že další smlouva by ponechala menší prostor k návratu k protekcionismu a zastavení reform. Naopak, vedla by k jejich prohloubení².

První kroky byly započaty již za administrativy George H. Bushe, který v 27. června 1990 pronesl v Bílém domě řeč, ve které vyhlásil Iniciativu pro Ameriky (Enterprise for the Americas Initiative - EAI). Obsahem bylo vybudování celokontinentální zóny volného obchodu, která by sahala „od Anchorage po Ohňovou zemi.“³ Ovšem k žádným výrazným krokům nedošlo až do roku 1993, kdy byla za Clintonovy administrativy ratifikována Severoamerická dohoda o volném obchodu (NAFTA), která vznikla rozšířením dohody o volném obchodu mezi Spojenými státy a Kanadou (CUSFTA) o Mexiko. NAFTA však byla pouze prvním krokem USA, které už při jejím zakládání uvažovaly o mnohem širším okruhu zemí, jež by se zapojily do spolupráce - cílem bylo vytvořit iniciativu, která by zahrnovala všechny země západní polokoule⁴. Jednání o vytvoření Americké zóny volného obchodu (FTAA), bylo naplánováno na summit v Miami, který se odehrál v prosinci 1994.

V třinácti měsících mezi podepsáním NAFTA a summitem v Miami se výrazně zvýšila interakce mezi zainteresovanými

² Rodríguez Giavarini, A.: *Estudio sobre las condiciones y posibilidades políticas de la integración hemisférica*, Buenos Aires 2003, INTAL, (<http://www.iadb.org/intal/index.htm>) s.4.

³ Hansen-Kuhn, K.: FTAA Fails to Gain Support from Citizens and Governments Across the Region, Foreign Policy in Focus, November 2003, (<http://www.fpiif.org/briefs/vol8/v8n03miami.html>), elektronický text - nestránkováno.

⁴ Ze zcela pochopitelných politických důvodů stála již od počátku mimo Kuba.

státy na všech úrovních, počínaje bilaterálními prezidentskými schůzkami a Generálním shromážděním Organizace amerických států a konče pracovními skupinami zabývajícími se například chudobou, přístupem na trhy či protidrogovou politikou a pořádání seminářů s těmito tématy.

6.1.2. Summit v Miami a přípravná fáze

Summit v Miami (oficiálně Americký summit - Summit of Americas) proběhl 9.-11. prosince 1994. Summit představoval milník ve vývoji vztahů na západní polokouli, jelikož šlo o první hemisferické setkání hlav států od shromáždění v uruguayském Punta del Este v roce 1967 a teprve třetí celkově. V Miami se sešli zástupci 34 států, kteří se dohodli na tom, že do roku 2005 v americkém regionu vytvoří hemisferickou zónu volného obchodu. Zúčastněné státy na něm také přijaly dva první dokumenty - Deklaraci principů (Declaration of Principles) a Akční plán (Action plan).

Deklarace principů je politickým prohlášením, odkazujícím na zásady demokracie, lidských práv či společnou historii. Je v něm možno identifikovat čtyři směry, kterými má FTAA směřovat: 1) Snaha o zachování a šíření demokracie jako jediného politického systému garantujícího stabilitu, mír a rozvoj. 2) Šíření prosperity skrze ekonomickou integraci a volný trh. 3) Boj proti chudobě a diskriminaci na západní hemisféře. 4) Garantování udržitelného rozvoje a zachování životního prostředí pro budoucí generace.⁵ Deklarace principů současně také poukazuje na roli již existujících institucí pro stabilitu demokracie v regionu - významné místo zastává Organizace spojených národů a především Organizace amerických států. Dokument pochopitelně obsahuje též závazek začít bezodkladně pracovat na vytvoření Americké zóny volného

⁵ Flores Seoane A.: *Oportunidades y Asimetrías en la integración hemisférica*, (<http://www.redem.buap.mx/acrobat/alfredo2.pdf>), s.10.

obchodu. Ta má být dokončena do roku 2005, přičemž do roku 2000 měl být vypracován plán, jak jejího vytvoření dosáhnout.

Zatímco Deklarace principů je vskutku pouze politickým prohlášením, vodítkem, kterým by se státy měly řídit, v druhém dokumentu, Akčním plánu, je možno nalézt rozpracování těchto základních principů. Akční plán je tak souborem návrhů konkrétních kroků, které by zúčastněné státy měly podnikat za účelem dosažení vytvoření FTAA. Současně se zde kromě zodpovědnosti národních vlád za vývoj procesu počítá také s podporou některých institucí, jmenovitě Organizace amerických států a Meziamerické rozvojové banky.

Margaret Daly Hayesová poukazuje na tři faktory, které předznamenaly úspěšnost miamského summitu i přijetí obou dokumentů. Jsou to: 1) Shoda na širokém spektru kritérií a principů, které jsou v zájmu všech zemí polokoule - otevření ekonomik, udržitelný rozvoj, demokracie, boj s chudobou či životní prostředí. 2) Tato témata byla předmětem individuálního či skupinového úsilí, které vyžadovalo mezinárodní spolupráci a pomoc a především prezidentský mandát. 3) Při této příležitosti byly hlavy států i vlád legitimními a demokraticky zvolenými reprezentanty svých vlastí, což je faktorem nespíše nejdůležitějším. Hayesová dále poznamenává, že aby se udržel „duch Miami“ při životě, bude nutné, aby všechny tyto tři faktory byly v procesu přítomny.⁶

V průběhu čtyřletého přípravného období ministři obchodu vytvořili dvanáct pracovních skupin, které se zabývaly jednotlivými oblastmi vzájemného obchodu a jejichž úkolem bylo identifikovat možné přístupy k vyjednávání. Samotní ministři obchodu se pak během těchto čtyř let scházeli na každoročním setkání⁷, aby zhodnotili postup příprav.

⁶ Tirado Mejía, A.: *Integración y democracia en América Latina y el Caribe*, Buenos Aires 1997, INTAL, (<http://www.iadb.org/intal/index.htm>), s. 54.

⁷ V roce 1995 v Denveru ve Spojených státech, 1996 v Cartageně v Kolumbii, 1997 v Belo Horizonte v Brazílii a 1998 v San José v Kostarice.

Výsledkem čtvrtého setkání, konaného v březnu 1998 v Kostarice, byla Ministerská deklarace ze San José. Význam tohoto dokumentu tkví v tom, že jím byla završena přípravná fáze rozhovorů. V Deklaraci ze San José je poprvé určena struktura a organizace vyjednávání.

Nejvyšší pozici v dohledu nad vyjednáváním mají ministři obchodu jednotlivých zemí, kteří se scházejí v zhruba osmnáctiměsíčních intervalech na Ministerském setkání (Ministerial meeting). Hlavní zodpovědnost za dohlížení nad prací vyjednávacích skupin, vytváření smlouvy a institucionální strukturu však přebírá nově vytvořená instituce - Výbor pro obchodní vyjednávání (Trade Negotiation Committee - TNC), který působí na úrovni náměstků ministrů obchodu.

Dále bylo vytvořeno devět vyjednávacích skupin, zabývajících se jednotlivými tématy souvisejícími s budováním oblasti volného obchodu.⁸

Těchto devět vyjednávacích skupin mělo být doplněno třemi institucemi zabývajících se specifickými problémy vyjednávacího procesu. Jednak to byla Konzultativní skupina pro malé ekonomiky, dále Výbor vládních zástupců pro participaci občanské společnosti a Společný výbor vlád a občanského sektoru pro elektronický obchod.

6.1.3. Druhý Americký summit a zahájení negociací

Na druhém Americkém summitu, konaném v Santiagu de Chile 18.-19. dubna 1998, byla v souladu s Deklarací ze San José formálně zahájena vyjednávání o FTAA. Výstupem Summitu byly opět dva dokumenty, Deklarace principů a Akční plán. Je v nich kladen důraz na transparentnost vyjednávacího procesu a také na to, že v tomto procesu má být zohledněna úroveň rozvoje a kapacita malých ekonomik v regionu tak, aby byla vytvořena

⁸ Přesná témata, kterým se tyto skupiny věnují, jsou popsána v kapitole 6.2. věnující se institucionální struktuře.

základna pro plnou participaci všech států, které se na procesu účastní. Nejvyšší státní představitelé také schválili strukturu vyjednávání, která byla vytvořena na Ministerském setkání v San José.

Kromě struktury byly na summitu v Santiagu schváleny také hlavní principy, kterými se vyjednávání mělo řídit. Také ty byly připraveny na Ministerském setkání v San José. Jedná se o následující principy:

- 1) Jednání budou založena na konsensu
- 2) Jednání budou vedena v souladu s pravidly Světové obchodní organizace
- 3) Finální dohoda bude přijata jako „single undertaking“⁹
- 4) Vytvořená FTAA bude komplementární s již existujícími integračními procesy v regionu.

První Ministerské setkání po druhém Americkém summitu se uskutečnilo 4. listopadu 1999 v kanadském Torontu. Ministři na něm vznesli požadavek na vyjednávací skupiny, aby připravily rámcové návrhy jednotlivých kapitol a předali je Komisi obchodních vyjednávání, která byla pověřena přípravou rámcového textu Dohody o FTAA. Termín, do kterého měl být tento text vyhotoven, byl stanoven na počátek roku 2001, kdy se mělo konat další Ministerské setkání. V příloze Ministerské deklarace je pak schváleno několik opatření k usnadnění obchodu na západní hemisféře. Jedná se především o celní procedury a opatření směřující k větší transparentnosti, které měly přispět ke snadnějšímu přístupu k informacím souvisejícím s FTAA.

V pořadí šesté Ministerské setkání se odehrálo v hlavním městě Argentiny Buenos Aires 7. dubna 2001. Vyjednávací skupiny byly schopny dodat jednotlivé kapitoly návrhu Dohody, který byl z důvodu maximální možné transparentnosti zcela

⁹ Princip „single undertaking“ neboli „jednotné přijetí“ znamená, že dohoda je přijata až v okamžiku, kdy je hotová v celém svém rozsahu.

bezprecedentně zveřejněn.¹⁰ Byla také ustavena Technický výbor pro institucionální otázky, jejímž úkolem bylo vytvořit celkovou systematiku budoucí Dohody.

Bezprostředně po Ministerském setkání v Buenos Aires se pak konal třetí Americký summit v kanadském Quebecu. Quebecký summit nepřinesl žádný zásadní posun jednání o FTAA, avšak objevily se první trhliny v jednotě států, když venezuelský prezident Hugo Chávez odmítl, že by bylo možné dokončit jednání FTAA do ledna 2005, což byl termín, na kterém se hlavy států v Quebecu znovu shodly.

Sedmé Ministerské setkání v Quitu 1. listopadu 2002 bylo důležité především díky schválení Hemisferického programu spolupráce (Hemispheric Cooperation Program). Tento dokument reaguje na specifické potřeby malých a méně rozvinutých ekonomik a snaží se je zohlednit v procesu hemisferické integrace tak, aby z ní měly maximální možné zisky. Hemisferický program spolupráce obsahuje mechanismy, které mají ekonomicky slabým státům napomoci budovat jejich národní a subregionální obchodní kapacity.¹¹

6.1.4. Ministerské setkání v Miami 2003

Doposud posledním setkáním nejvyšších představitelů států amerického regionu byl Summit v Miami, který se konal v listopadu 2003 za spolupředsednictví Spojených států a Brazílie. Summit byl naplánován krátce po zasedání WTO v Cancúnu, jehož výsledky lze pro další liberalizaci obchodu hodnotit jako velmi negativní. Všeobecně se tak očekávalo, jak se tato atmosféra projeví v Miami, neboť do dokončení negociační fáze zbývalo již pouze něco přes rok. Cílem miamského setkání bylo především vyhnout se zopakování

¹⁰ About FTAA - (http://www.ftaa-alca.org/View_e.asp), elektronický text - nestránkováno.

¹¹ Ministerská deklarace z Quita, (http://www.ftaa-alca.org/Summits/Quebec/declara_e.asp).

neúspěchu z Cancúnu, neboť hrozilo, že by mohlo dojít ke značné komplikaci v procesu vytváření FTAA.

Díky snaze udržet vyjednávání v chodu za každou cenu přinesl Summit v Miami 2003 změnu jednoho ze základních principů FTAA, takzvaného „jednotného přijetí“ („single undertaking“). Tato zásada, zakotvená v Ministerské deklaraci ze San José, stanoví, že „s iniciací, vedením i výsledky vyjednávání bude nakládáno jako s částmi jednotného přijetí, které začlení práva a povinnosti jako vzájemně dohodnuté ... Práva a závazky budou sdílet všechny země nerozdílně“.¹² Přeloženo do srozumitelnější řeči, „nic není dohodnuto dokud není dohodnuto vše“.¹³

Tento princip byl však v Miami nahrazen možností, aby jednotlivé státy mohly v integraci postupovat podle stupně své ochoty a možností. V praxi šlo o vytvoření takzvané „variabilní geometrie“, jak je známa například z Evropské unie. V ministerské deklaraci je variabilní geometrie zakotvena následovně: „Ministři členských států jsou si na základě existujících mandátů vědomi toho, že jednotlivé země mohou vyžadovat různou úroveň závazků. Budeme se snažit vytvořit společný a rovnovážný soubor práv a závazků, vhodný pro všechny státy. Země, které si tak zvolí, budou moci v rámci FTAA přistupovat k dodatečným závazkům a výhodám. Jednou z možných cest pro tyto státy bude zúčastnit se plurilaterálních jednání v rámci FTAA, na základě kterých budou moci vytvářet závazky v oblastech jejich individuálních zájmů“¹⁴ Skupina států tak může zahájit hlubší integraci než ostatní státy zúčastněné na integračním procesu, a ty se

¹² Ministerská deklarace ze San José, (http://www.ftaa-alca.org/Ministerials/SanJose/SanJose_e.asp).

¹³ Errestrepo-Urbe, E.: *The Impact of FTAA in Americas and the Pacific: Challenges and Expectations*, Lima 2003, Pacific Economic Cooperation Council, (http://www.pecc.org/publications/papers/trade-papers/2_PAE/6-uribe.pdf), s.4.

¹⁴ Ministerská deklarace z Miami, (http://www.ftaa-alca.org/Ministerials/Miami/Miami_e.asp).

následně mohou rozhodnout, zda budou jejich příkladu následovat.

Zatímco v případě Evropské unie však šlo spíše o to, že některé státy tlačily na ostatní, aby se integrace posunula směrem vpřed, v případě FTAA byla variabilní geometrie nutností, aby celý proces neztroskotal. Princip „single undertaking“ by totiž v praxi znamenal, že každá země by v podstatě držela veto, protože pokud by v určité partikulární oblasti nedokázala dosáhnout dohody, zabránila by v tom i ostatním zemím.¹⁵ Zavedení variabilní geometrie do procesu vytváření FTAA má tak povahu instrumentu určeného k vybalancování příliš ambiciózního původního projektu. Jeho užitím by došlo k vytvoření podstatně užšího systému závazků, než bylo na počátku předpokládáno.¹⁶

Hloubku krize pak ukázal tzv. výjimečný summit Amerik v mexickém Monterrey, konaný 13. ledna 2004. Hlavy států sice v Deklaraci z Nuevo León ocenily pokrok, který byl učiněn směrem k vytvoření FTAA a zároveň spokojenost s „vyváženými výsledky Ministerského setkání v Miami,“¹⁷ avšak realita summitu tomu neodpovídala a ani záležitosti týkající se FTAA nezabíraly mnoho z agendy summitu.

6.2. Institucionální struktura

6.2.1. Struktura vytvořená pro negociační fázi

Vývoj institucionální struktury jednání FTAA již byl nastíněn v kapitole věnované historii vývoje FTAA. Tato kapitola bude věnována vztahům mezi jednotlivými orgány při budování FTAA.

¹⁵ Blanco, H. - Gómez Lora, S. - Zabludovsky, J.: *A Key to Hemispheric Integration*, Buenos Aires 2004, INTAL, (http://www.iadb.org/intal/Ingles/Publicaciones/Blanco-Zabludovsky-Lora_OP-SITI-03.pdf), s.3.

¹⁶ Tato okleštěná podoba FTAA bývá nazývána FTAA-Lite.

¹⁷ Deklarace summitu v Monterrey (Deklarace z Nuevo León), (http://www.ftaa-alca.org/Summits/Monterrey/NLeon_e.asp).

Základní institucionální struktura prenegociační fáze byla vytvořena Ministerskou deklarací ze San José v roce 1998. Ačkoli do ní přibyly určité subjekty zabývající se specifickými problémy, jako je například vytváření textu dohody o FTAA, zůstává tato základní struktura de facto nezměněna až dodnes.

Centrální roli v jednáních získali ministři obchodu jednotlivých států, kteří se nejméně jednou za jeden a půl roku scházejí na Ministerském setkání (Ministerial meetings). Jakkoli byly pro samotné zahájení a pokračování jednání důležité summity na úrovni hlav států, byla to právě Ministerská setkání, na kterých byla dohodnuta podoba jednání. I po formálním zahájení negociací v roce 1998 v Santiagu si Ministerská setkání ponechala své výsadní postavení v rámci určování dalšího směru integrace. Ministerská setkání by se měla konat přibližně po osmnácti měsících na území státu, který v dané době drží předsednictví.

Předsednictví v rámci jednání rotuje po osmnácti měsících, přičemž stát, který vykonával v jednom období místopředsednickou funkci, bude v následujícím období vykonávat funkci předsednickou. Hlavním úkolem předsednické země je pořádat a řídit Ministerské setkání v období svého mandátu. Pro období dokončování jednání pak byly stanoveny dva spolupředsednické státy - Spojené státy americké a Brazílie. Je tomu tak proto, že tyto dvě země představují klíčové elementy jednání a bez jejich kooperace by dohoda byla jen těžko představitelná. Institut spolupředsednictví tak má vést ke sblížení postojů obou států. Důležitost tohoto sblížení postojů zdůrazňuje fakt, že veškerá jednání o vytvoření FTAA se řídí principem jednohlasnosti, což znamená, že k jakémukoli aktu na ministerské i nižší úrovni je zapotřebí konsensu všech 34 států zúčastněných na jejím budování.

Tabulka č. 1 Předsednictví v jednání o FTAA

Období	Předsednictví	Místopředsednictví
1.5. 1998 - 31.10. 1999	Kanada	Argentina
1.11. 1999 - 30.4. 2001	Argentina	Ekvádor
1.5. 2001 - 31.10. 2002	Ekvádor	Chile
	Spolupředsednictví	
1.11. 2002 - do dokončení negociací	Spojené státy americké a Brazílie	

Zdroj: Structure and Organization of FTAA Negotiation (http://www.ftaa-alca.org/View_e.asp#STRUCTURE), elektronický text - nestránkováno.

Vzhledem k náročnosti procesu by však kooperace pouze na úrovni ministerské byla pravděpodobně brzdou rozhovorů a proto bylo nutno vytvořit instituci, která by byla schopna pružněji reagovat na možné změny. Tuto pozici a tím i nejvýraznější vliv na samotná vyjednávání převzal Výbor pro obchodní vyjednávání (Trade Negotiation Committee - TNC). TNC je tvořen na úrovni viceministrů obchodu všech států zúčastněných na jednání. Viceministři by se měli scházet s minimálně půlroční frekvencí. Jejich úkolem je dohlížet na stav negociací, koordinace jejich výstupů ve smyslu vytváření dohody o FTAA a dohled nad budováním institucionální struktury. Jak je z níže uvedeného schématu zjevné, jsou TNC podřízeny kromě vyjednávacích skupin také Dočasný administrativní sekretariát, Rozpočtová a administrativní podvýbor a Technický výbor pro institucionální otázky. Také výbory vytvořené k řešení

specifických problémů jsou podřízeny TNC. Výbor řídí předseda a jeho zástupce a měla by se scházet minimálně dvakrát ročně.

Podle Ministerské deklarace ze San José je TNC zodpovědný také za zajištění plné participace všech zemí v procesu budování FTAA. Má také zajistit, aby především zájmy malých zemí a zájmy zemí s různou úrovní vývoje byly projednávány každou negociační skupinou.¹⁸

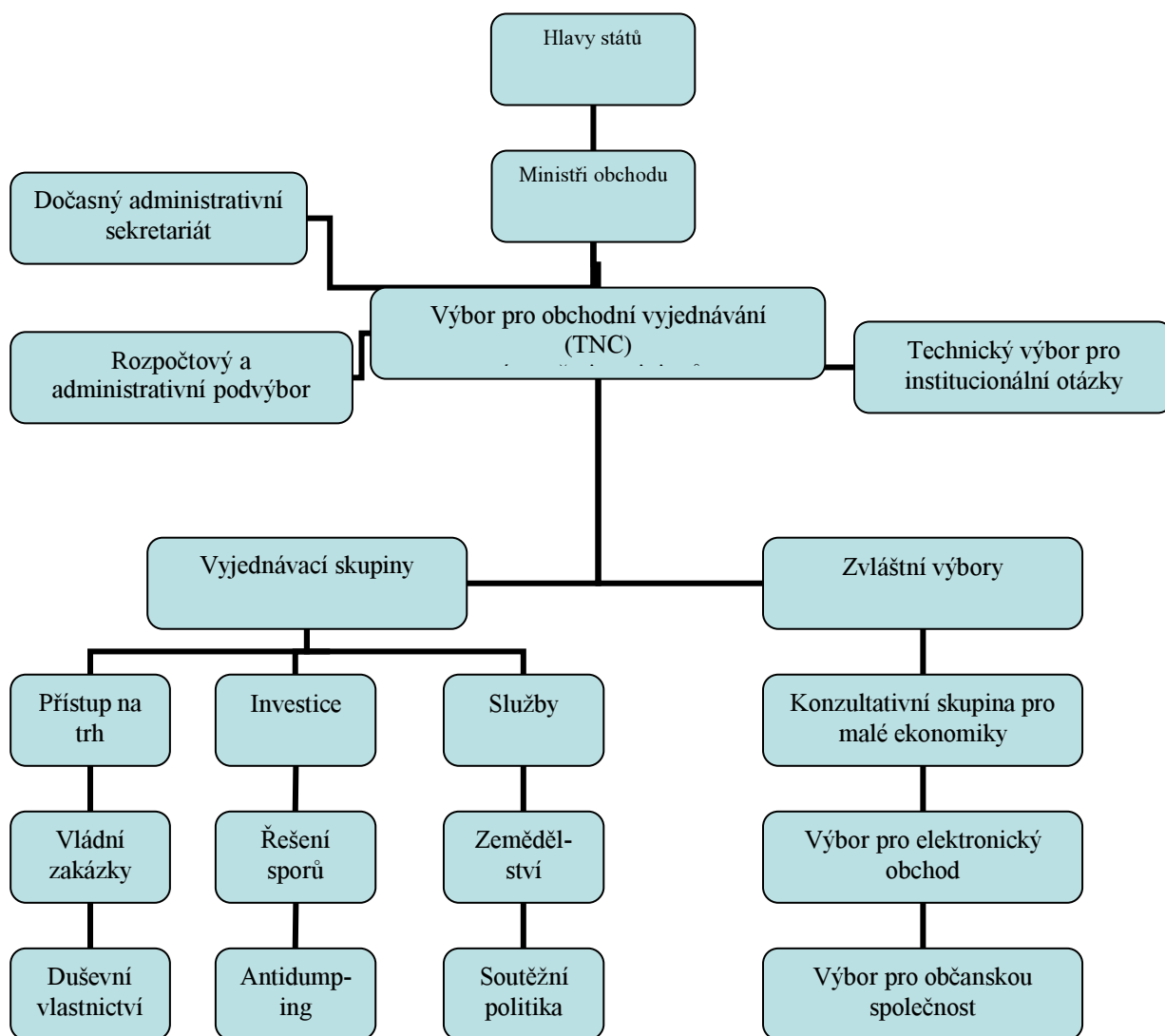
Většina jednání v rámci budování FTAA probíhá ve vyjednávacích skupinách. Z původních dvanácti skupin z prenegociační fáze FTAA byl počet v Deklaraci ze Santiaga redukován na devět. Zabývají se následujícími tématy: přístup na trh, zemědělství, investice, státní subvence a antidumping, služby, právo duševního vlastnictví, vytvoření systému řešení sporů a veřejné zakázky. Nemalou roli při práci vyjednávacích skupin hraje tzv. Tripartitní výbor (Tripartite Committee), jehož účelem je asistence při jednání jednotlivých skupin a v němž jsou obsaženi experti z Meziamerické rozvojové banky (InterAmerican Development Bank - IADB), Organizace amerických států (Organization of American States - OAS) a Hospodářské komise Organizace spojených národů pro Latinskou Ameriku a Karibik (United Nations Economic Commission for Latin America and the Caribbean - ECLAC). Všechny tři instituce vyvíjejí značné úsilí k výzkumu role hospodářské integrace v regionu a jsou proto platnými partnery v jednání.

Výbory ustavené za účelem řešení specifických problémů jsou celkem tři. S pomocí prvních dvou z nich, Konzultativní skupiny pro malé ekonomiky (Consultative Group on Small Economies) a Výboru vládních zástupců pro participaci občanské společnosti (Committee of Government Representatives on the Participation of Civil Society) se tvůrci FTAA snaží vyrovnat s kritickými faktory vytváření FTAA. Nedostatečná šetrnost k malým státům by mohla jejich ekonomiky poměrně zásadním

¹⁸ Ministerská deklarace ze San José,
(http://www.ftaa-alca.org/Ministerials/SanJose/SanJose_e.asp).

způsobem poškodit, také podpora občanské společnosti a participace průmyslových, akademických či zaměstnaneckých skupin na procesu vytváření FTAA je rozhodně přínosem. Úkolem Společného výboru vlád a občanského sektoru pro elektronický obchod (Joint Government-Private Sector Committee of Experts on Electronic Commerce) je pak vytvoření rámce pro možnost využití elektronického obchodu v mezistátních stycích.

Schéma 2 – Struktura jednání FTAA

Zdroj: Devlin, R. – Estevadeordal, A.: *El nuevo regionalismo en América Latina*, in: Devlin, R. – Estavadeordal, A. – Stein, S.: *Más allá de las fronteras: El nuevo regionalismo en América Latina*, Washington 2002, Banco Interamericano de Desarrollo, s. 45.

6.2.2. Struktura navržená v třetím návrhu Dohody o FTAA

Struktura vytvořená v Deklaraci ze San José je navržena tak, aby bylo možno úspěšně dokončit jednání o vytvoření FTAA. S platností Dohody o oblasti volného obchodu Amerik však bude nahrazena odlišnou strukturou, která si ovšem v určitých aspektech zachová výrazné rysy struktury z negociační fáze.

Budoucí institucionální struktura je věnována XXI. kapitola třetího návrhu Dohody o FTAA.¹⁹ Systém institucí vytvořený tímto návrhem je striktně intergovernmentálního charakteru. Jeho účelem je dohlížet nad fungováním oblasti volného obchodu, k přenosu pravomocí na nadnárodní rovinu v něm nedochází.

Ministerská setkání v návrhu nahrazuje Rada, personální obsazení však zůstává stejné - členy Rady budou ministři obchodu jednotlivých členských zemí. Hlavním úkolem Rady bude periodické hodnocení implementace Dohody. Rada se bude scházet v zemi, která bude v daném období držet předsednictví, časový interval, který určí, jak často se budou zasedání Rady konat, dosud nebyl v návrhu Dohody stanoven.

Také schůze na úrovni viceministrů zůstanou zachovány, TNC však bude nahrazena Výkonným výborem. Na Výkonném výboru bude znovu ležet hlavní zodpovědnost za úspěšnost procesu, neboť bude provádět povinnosti Rady v intervalu mezi jejími zasedáními. Z dalších pravomocí je to především pravomoc vytvářet ad hoc výbory, podvýbory a pracovní skupiny včetně provádění dozoru nad nimi, či dohled nad finančními otázkami spojenými s Dohodou.

Konzultativní výbor pro občanskou společnost zůstane v budoucí institucionální struktura zachována a bude mít

¹⁹ Pro popis budoucí institucionální struktury je užito právě Třetího návrhu dohody o FTAA, který je k dispozici na stránkách FTAA (<http://www.ftaa-alca.org>). Vzhledem k tomu, že se jedná o pouhý návrh dohody, není vyloučeno, že jednotlivé orgány budou mít po schválení dohody poněkud jiné názvy.

dvoustrannou úlohu. Na jednu stranu bude informovat občanskou společnost o otázkách souvisejících s FTAA, na stranu druhou bude usnadňovat způsob, kterým se názory občanské společnosti dostanou na pořad jednání FTAA.

Úlohou Sekretariátu v systému institucí FTAA bude poskytovat logistickou a operační podporu, jedná se tedy především o administrativní činnost.

Rozpočet, nutný k zajištění operačních nákladů, bude založen na příspěvcích všech států, přičemž příspěvky budou stanoveny poměrným způsobem na základě ještě neurčeného kritéria.²⁰

V návrhu Dohody o FTAA se počítá s orgánem pro řešení sporů. Ten bude zahrnovat zástupce všech 34 států a bude dvojstupňový, přičemž druhá instance bude sloužit jako instance odvolací.

6.3. FTAA z hlediska teorie nového regionalismu

Snaha o vytvoření Oblasti volného obchodu Amerik je dobrým příkladem nového regionalismu. FTAA zapadá do většiny koncepcí nového regionalismu, jak je možno shrnout v následujících bodech:

- 1) Integrovaná dohoda v sobě zpravidla zahrnuje účast malých států, které se integrují se státy většími.
- 2) Menší země provedly, nebo právě provádějí, významné unilaterální reformy.
- 3) Úroveň liberalizace ve smlouvě je typicky skromná.
- 4) Liberalizace je dosahováno primárně menšími státy.
- 5) Smlouva obvykle obsahuje hlubší či komplexní cíle.

²⁰ Doposud určená kritéria, z nichž jedno bude nakonec užito, jsou následující: podíl hrubého domácího produktu země na regionálním HDP, podíl na hemisferickém obchodu či podíl na globálním obchodu.

6) Z geografického hlediska se jedná o regionální integraci.²¹

Kromě těchto bodů je vliv nového regionalismu na budování FTAA zjevný také z toho hlediska, že jde nejen o integraci nestejně velkých ekonomik, ale především je zde též výrazný rozdíl v rozvoji hospodářství jednotlivých členských států. Oblast volného obchodu Amerik je tak typickým představitelem integrace Sever-Jih, kdy se méně rozvinuté státy latinskoamerického regionu integrují se Spojenými státy a Kanadou, které jsou členy skupiny G-8, jež v sobě zahrnuje nejrozvinutější ekonomiky světa a Rusko.

FTAA je také pojata jako dohoda výrazně komplexnější než pouhá zóna volného obchodu. Důrazem na jednání v oblasti autorských práv, ochrany investic či transparence státních zakázek daleko přesahuje oblast volného obchodu. Tyto prvky jsou typické právě pro novou vlnu regionalismu.

6.4. Přístup jednotlivých států k FTAA

Při hodnocení přístupu jednotlivých zemí k vytvoření zóny volného obchodu, zahrnující celý americký kontinent, je nutné si uvědomit, že státy Latinské Ameriky zdaleka netvoří jednotnou frontu proti Spojeným státům. Naopak, rivalita mezi některými zeměmi latinskoamerického regionu někdy převyšuje podezřívavý postoj k USA. Je zjevné, že různé vyjednávací státy či bloky mají různou míru zájmu na úspěšném dokončení rozhovorů a také odlišnou vůli ustupovat ze svých postojů.

Kromě míry angažovanosti se však také liší míra vyjednávací kapacity jednotlivých zemí, a to vzhledem k ekonomické asymetrii západní hemisféry. Rozdíl těchto nerovných kapacit je patrný nejvíce na dělicí linii Spojené

²¹ Devlin, R. - Estevadeordal, A. - Garay, J.L.: *The FTAA: Some Longer Term Issues*, Buenos Aires 1999, INTAL, (<http://www.iadb.org/intal/publicaciones/Devlin-Estevadeordal-Garay.pdf>), s. 3.

státy a Kanada proti Latinské Americe, avšak rozdílnou váhu mají v procesu i jednotlivé státy.²²

Postoje jednotlivých zúčastněných zemí prošly za deset let od zahájení jednání o FTAA poměrně značným vývojem, přičemž podstatnou roli hrály také změny politických elit v jednotlivých zemích. Personální faktor nelze zcela podceňovat, jak se ukazuje na případu Venezuely, která ačkoli je členem Andského společenství, jež v rámci jednání o vytvoření FTAA jedná jako blok, díky osobě prezidenta Cháveze zastává zcela odlišnou linii, než zbytek integračního seskupení.

Dalším významným faktorem, ovlivňujícím vzájemné vztahy Spojených států na straně jedné a zemí Latinské Ameriky na straně druhé, je změna zahraniční politiky Spojených států po teroristických útocích v USA v září 2001, kdy se prioritou Spojených států stala „válka proti terorismu“ a Latinská Amerika ustoupila na žebříčku priorit do pozadí. Země latinskoamerického regionu reagovaly na tuto změnu priorit se značnou nelibostí, kritizující nezájem Washingtonu o události v americké oblasti. Společné vztahy následně poškodila také válka v Iráku, pro kterou Spojené státy ve značné části států v regionu nedokázaly získat podporu .

V následující části proto budou popsány postoje jednotlivých nejdůležitějších aktérů k FTAA, aby bylo možno identifikovat důvody současné krize jednání o FTAA.

6.4.1. Brazílie

Brazílie je kromě Spojených států největším hráčem ve hře, což také zdůrazňuje fakt, že pro závěrečnou etapu vyjednávání má spolu s USA spolupředsednickou roli. Zároveň si je nutno uvědomit současné dominantní postavení Brazílie v rámci

²² Santa Gadea, R.: *Regionalism in the World Trade: Europe and the Americas in Perspective*, (http://drclas.fas.harvard.edu/publications/PDFs/santa_gadea.pdf), s.31.

MERCOSURu, zapříčiněné ekonomickými problémy Argentiny, což je v okamžiku, kdy země MERCOSURu v rámci vyjednávání vystupují jako blok, poměrně důležitý faktor.

Brazilský postoj k FTAA byl již od počátku takový, že Brazílie byla ochotna přistoupit na takovou FTAA, která by byla v souladu s jejími národními zájmy. Brazilský velvyslanec ve Spojených státech Rubens Barbosa dokonce upozornil na riziko, že by brazilský Kongres mohl odmítnout FTAA v případě, že by ji shledal nedostatečně vyhovující brazilským národním zájmům.²³ Bývalý brazilský prezident Fernando Henrique Cardoso pak prohlásil, že „FTAA bude vítána, pokud poskytne přístup k více dynamickým trhům. Pokud ne, tak by byla irelevantní, ba co více, nežádoucí“.²⁴

Poměrně výrazná změna k horšímu v brazilském postoji k FTAA přišla v okamžiku, kdy byl v říjnu 2002, tedy již v období spolupředsednictví USA-Brazílie, prezidentem zvolen levicový kandidát Dělnické strany Luiz Ignacio Lula da Silva, který již do voleb vstupoval s volebním programem kritizujícím FTAA a několikrát se nechal slyšet, že FTAA by byla „anexí Latinské Ameriky Spojenými státy.“²⁵ Lula da Silva ani po nástupu do prezidentského úřadu svou rétoriku příliš nezměnil, když si stačil znepřátelit nejvýše postaveného amerického vyjednavatele Roberta Zoellicka tím, že se o něm vyjádřil jako o „podpodministrůvi, o kterém v životě neslyšel.“²⁶

Vliv nástupu Luly do funkce hlavy státu však na druhou stranu nelze přeceňovat, jelikož brazilský postoj k hemisferické integraci byl vždy poněkud váhavý. Vyjádřeno

²³ Keat, S.: *A Free Trade Area of the Americas: Implications of Success or Failure for the Members of OAS*, The Dante B. Fascell North-South Center, Paper No. 7, August 2002, (<http://www.miami.edu/nsc/publications/pubs-WP-pdf/WP7.pdf>), s. 12.

²⁴ Schott, J.: *Challenges to Free Trade of Americas*, October 2002, (<http://www.sice.oas.org/geograph/westernh/schott.asp>), on-line text - nestránkováno.

²⁵ Hrabálek, M.: *Co znamená Lula pro Brazíli?*, Globalpolitics, březen 2003, (<http://www.globalpolitics.cz/article.php?sid=101>), on-line text - nestránkováno.

²⁶ Clouds over Quito, *The Economist* 31.12. 2002.

slovy velvyslance Barbosy, „s příchodem Luly bude brazilský postoj více asertivní, nejedná se však o radikální změnu.“²⁷

Hlavními předměty sporů mezi Brazílií a Spojenými státy jsou především zemědělství a kvóty uvalené na dovoz oceli. Silné zemědělské i průmyslové zájmové skupiny ve Spojených státech vytvářejí tlak na vládu, aby liberalizace v těchto oblastech neproběhla pokud možno vůbec, a když už, tak v nejmenší možné míře, což je v přímém rozporu s brazilskými zájmy, pro které tato oblast představuje klíčový zisk z potenciální ekonomické integrace. Brazílie tak sleduje vnitřní politiku Spojených států s výraznou nedůvěrou a byla nejhlasitějším kritikem zemědělského zákona, který prošel Kongresem v roce 2002. Tento zákon výrazně zvýšil dotace vyplácené americkým farmářům, což je v rozporu s plánovaným volným trhem. Výsledkem této a podobných akcí Spojených států je fakt, že Brazílie již nevěří rétorice Spojených států, ale spíše svoji pozornost zaměřuje na to, co Spojené státy opravdu dělají (ukládání kvót, aby uspokojily domácí zájmové skupiny), či co nejsou schopny uskutečnit (po dlouhou dobu to bylo prosazení „trade protection authority“²⁸).²⁹

Výsledkem této nedůvěry mezi Spojenými státy a Brazílií je také brazilská iniciativa na vytvoření Oblasti volného obchodu Jižní Ameriky (Area de Libre Comercio de Sudamericana - ALCSA, South American Free Trade Area - SAFTA).³⁰ Základem pro ni jsou

²⁷ Clouds over Quito, *The Economist* 31.12. 2002.

²⁸ „Trade promotion authority“, dříve známá jako tzv. „fast-track“, posiluje pozici prezidenta USA při sjednávání mezinárodních obchodních smluv, poněvadž Kongresu nedává možnost vytvářet dodatky ke smlouvám. Musí je buďto přijmout v předloženém stavu, nebo v celém znění zamítnout. V roce 1998 Kongres zákon o TPA, který se snažil prosadit prezident Clinton, zamítl, schválil ho až v roce 2002 prezidentu Bushovi, ovšem s omezenými pravomocemi.

²⁹ Weintraub, S.: *The Brazil-U.S. Relationship*, (<http://www.sice.oas.org/geograph/north/weitb.asp>), on-line text - nestránkováno.

³⁰ Brazílie poprvé zmínila možnost vytvoření Oblasti volného obchodu Jižní Ameriky již v roce 1994. Základní výhodou této integrační iniciativy by bylo, že by došlo k integraci zemí na přibližně stejném stupni vývoje, handicapem je však nízká obchodní výměna mezi jihoamerickými státy. V poslední době však dochází ke zkvalitnění obchodních vztahů v jihoamerickém regionu, čímž se relevance této nevýhody snižuje. více in:

jednání mezi MERCOSUREm a Andským společenstvím o vytvoření zóny volného obchodu, které byly po téměř deseti letech jednání v dubnu 2004 úspěšně ukončeny.³¹ Vzhledem k tomu, že Chile má uzavřenu bilaterální dohodu jak s MERCOSUREm, tak s většinou dalších zemí v regionu, znamená úspěch v těchto jednáních de facto vytvoření oblasti volného obchodu pokrývající prakticky celou Jižní Ameriku.

ALCSA by z politického hlediska měla pro Brazílii velký význam, protože by potvrdila brazilské nároky na hegemonské postavení v Jižní Americe. Zároveň by se jako dominantní síla uvnitř ALCSA stala prostředníkem při jednání států jihoamerického regionu s USA.³² Vytvoření ALCSA je v současné Brazílii preferovanou volbou, neboť Brazilci si jsou vědomi, že s jejím vznikem by se posílila brazilská pozice v mezinárodním systému.

Další variantou pro Brazílii je hledání obchodních vztahů mimo americký region. V úvahu přichází především Evropská unie a asijské státy, se kterými má dobré vztahy. Vytvoření zóny volného obchodu s Evropskou unií je však v dohledné době nepravděpodobné, a to z obdobných důvodů, jako v případě Spojených států. Problematickou oblastí je především zemědělství, založené stejně jako ve Spojených státech na státních subvencích a ochrannářských opatřeních. Brazílii a potažmo celému MERCOSURu by se přitom tato forma integrace s Evropskou unií zamlouvala více než integrace s USA, neboť by byla výhodnější z hlediska udržení jejího statutu regionální velmoci. Obchodní styky s Asií jsou doposud na poměrně nízké

Adamcová, L. - Gombala, I.: *Regionální ekonomická integrace v Asii, Africe a Latinské Americe*, Praha 2001, VŠE, s. 79.

³¹ *Andean Community-Mercosur Free Trade Area confirms Summit of Both blocks in July*, tisková zpráva Andského společenství z 5. dubna 2004, (<http://www.comunidadandina.org/ingles/press/np5-4-04a.htm>), elektronický text - nestránkováno.

³² Smith, P.: *Strategic Options for Latin America*, in Espach, R. - Tulchin, J. (eds.): *Latin America in the New International System*, London 2001, Woodrow Wilson International Center for Scholars, s. 51.

úrovni a nic příliš nenasvědčuje tomu, že by v blízké době mělo dojít ke změně.

Problém Brazílie, stejně jako ostatních zemí latinskoamerického regionu při hledání extraregionálních partnerů je tzv. „asymetrická důležitost“.³³ Tento fenomén tkví v tom, že státy Latinské Ameriky, stejně jako jejich regionální seskupení, nejsou v obchodních vztazích pro Evropskou unii či asijské země stejně přitažlivé, jako je tomu naopak. Jinými slovy, ačkoli by si tyto státy přály integrovat se mimo region, jejich iniciativy narážejí na malou odezvu.

Brazílie si uvědomuje, že Spojené státy na ni bilaterálním vyjednáváním s ostatními státy regionu, které vedly k založení zóny volného obchodu s Chile a ke vzniku CAFTA, vyvíjejí stále větší tlak. USA navíc v Miami oznámily, že začnou o oblasti volného obchodu bilaterálně jednat také s jednotlivými zeměmi Andského společenství a s Panamou.³⁴ Nelze však předpokládat, že by Brazílie ustoupila ze svého stanoviska týkajícího se oceli a zemědělství.

Celkově lze tvrdit, že prioritou Brazílie i přes jednání v rámci FTAA zůstává MERCOSUR, potažmo celý jihoamerický region. Důvodem je nejen nesouhlas s politikou Spojených států v citlivých otázkách, týkajících se vytváření zóny volného obchodu, ale především také snaha o udržení dominantního postavení v Jižní Americe. MERCOSUR navíc přesně zapadá do brazilské strategie odsouvání integrace s vyvinutými ekonomikami, dokud není domácí hospodářství dostatečně konkurenceschopné. Stejně jako některé ostatní země regionu se totiž Brazílie obává, že krátkodobé ztráty, způsobené

³³ Smith, P.: *Strategic Options for Latin America*, in Espach, R. - Tulchin, J. (eds.): *Latin America in the New International System*, London 2001, Woodrow Wilson International Center for Scholars, s. 58.

³⁴ Bilateral Agreements are Discussed as Ministers Arrive, Bridges Miami Daily Update, 18.11. 2003 (http://www.ictsd.org/issarea/Americas/FTAA_ministerial/miami/daily_update/English_MDU/MDU_EN_18.pdf), s.1.

otevřením nedostatečně konkurenceschopné ekonomiky, by mohly být větší než předpokládané dlouhodobé zisky.³⁵

6.4.2. Argentina

Pozici Argentiny v jednání výrazně oslabilo ekonomická krize na přelomu let 2001 a 2002, po které Brazílie získala ještě dominantnější postavení v rámci MERCOSURu, než kdykoliv předtím. Vzhledem k tomu, že MERCOSUR účinkuje na jednáních o FTAA jako blok, ocitla se tak Argentina ve vleku brazilského postoje k FTAA. Současně však svými ekonomickými problémy podkopává pozici MERCOSURu v jednání.

Přesto si však nelze nevšimnout výrazné změny argentinské zahraniční politiky právě po ekonomické krizi. Mezi argentinskými politickými elitami a de facto ve velké části argentinské společnosti se rozšířil pocit, že svět nevěnoval dostatečnou pozornost jejich problémům. A vzhledem k faktu, že Spojené státy byly právě v první fázi svého tažení proti terorismu, díky kterému oslabilo jejich ochota naslouchat problémům Jižní Ameriky, a vztahy se zeměmi v regionu se výrazně zaměřily na snahu získat podporu pro akce proti terorismu, stal se Washington spolu s Mezinárodním měnovým fondem do značné míry terčem této argentinské frustrace. Tento fakt však na druhou stranu nelze ani přeceňovat, protože již před vypuknutím krize byly Spojené státy na žebříčku partnerů v ekonomických vztazích až daleko za zeměmi Latinské Ameriky. V jednom z průzkumů, provedených ještě před ekonomickým kolapsem, 54% Argentinců zvolilo jako

³⁵ Guedes da Costa, T.: *Brazil and Its Regional partners* in Espach, R. - Tulchin, J.(eds.): *Latin America in the New International System*, London 2001, Woodrow Wilson International Center for Scholars, s. 106.

nejpreferovanější variantu v zahraničních vztazích Brazílii, zatímco Spojené státy zvolilo pouhých 13% respondentů.³⁶

V této linii pokračuje také v roce 2003 zvolený prezident Néstor Kirchner, který tvrdí, že budoucí FTAA, jak je nastavena v současné době, by pouze prohloubila nerovnost mezi ekonomikami v regionu. Snahou vlády v Buenos Aires je tak pracovat na posílení vztahů uvnitř MERCOSURu.

6.4.3. Mexiko

Postavení Mexika v rámci jednání je svým způsobem unikátní. Mexiko má jako člen NAFTA již v současnosti garantovány rozsáhlejší výhody v přístupu na trh Spojených států, než které získají členské země FTAA. Také má sjednány zóny volného obchodu s poměrně vysokým množstvím zemí v regionu a nezanedbatelná je rovněž dohoda o oblasti volného obchodu s Evropskou unií, kterou docílilo především díky svému působení v NAFTA.³⁷ Mexiko sice podepsalo Dohodu o hospodářské asociaci a politické spolupráci s Evropskou unií později než MERCOSUR a Chile, nicméně právě Mexičanům se jako prvním podařilo v roce 2000 vytvořit transatlantickou zónu volného obchodu na základě Dohody o hospodářské spolupráci a volném trhu.³⁸

Mexiko je kromě Kanady jedinou zemí v regionu, která má dlouhodobější zkušenosti se zónou volného obchodu se Spojenými státy, což také znamená, že je jedinou rozvojovou zemí s obdobnými zkušenostmi. Na jeho příkladu je zjevné, že kromě pozitivních impulsů, které s sebou vytvoření NAFTA neslo, došlo v řadě ekonomických ukazatelů také k negativním posunům.

³⁶ Muñoz, H: *Good Bye U.S.A.?* in Espach, R. - Tulchin, J. (eds.): *Latin America in the New International System*, London 2001, Woodrow Wilson International Center for Scholars, s. 86.

³⁷ Kromě EU jsou dalšími smlouvami typu Sever - Jih, jejímiž je Mexiko členem smlouva o volném obchodu s Evropským sdružením volného obchodu a s Izraelem, v současné době Mexiko jedná také s Japonskem.

³⁸ Grisanti, L.: *El nuevo interregionalismo trasatlántico: La asociación estratégica Unión Europea-América Latina*, s. 41.

Právě díky těmto zkušenostem má Mexiko pozici státu, který může ostatním zemím Latinské Ameriky pomoci při vytváření FTAA tím, že může upozornit na asymetrie, které vznikly vytvořením NAFTA. Mexiko se sice do této role samo rádo pasuje, nicméně ve skutečnosti tak nečiní.

Důvodů, proč Mexiko není výrazným proponentem FTAA je několik. Již bylo zmíněno, že NAFTA poskytuje jižnímu sousedu Spojených států větší preference, než mu bude poskytovat potenciální FTAA. Mexiko si je toho vědomo a považuje toto své postavení za vysoce prestižní. Přístup každé další země na trh USA pro něj znamená oslabování této výjimečné pozice a potenciální konkurenci. Mexiko jako zakládající člen NAFTA disponuje právem veta na další rozšíření tohoto integračního procesu, což mu plně vyhovuje. Vytvoření FTAA by tuto výhodu anulovalo, protože se Mexiko s myšlenkou vzniku celokontinentální integrace příliš neztotožnilo.

Brazílii by skutečně liberalizovaná oblast volného obchodu vyhovovala díky přístupu na trh Spojených států pro ni samou i díky přístupu pro ostatní země latinskoamerického regionu, čímž by se jí díky ekonomickému růstu jejich ekonomik zvětšila odbytiště. Mexiko je na druhou stranu po deseti letech v NAFTA ekonomicky silně orientováno na Spojené státy³⁹, proto by pro něj vstup ostatních zemí západní polokoule neznamenal tak velký zisk v porovnání s konkurencí, kterou by příchod ostatních zemí Latinské Ameriky znamenal.

Posledním, avšak pro Mexiko rozhodně ne nejmeně důležitým důvodem, proč nepatří k příliš horlivým zastáncům FTAA, je silná rivalita mezi ním a Brazílií. Obě země si dělají nárok

³⁹ V roce 2000 Mexiko realizovalo přes 80% svých obchodních toků v rámci NAFTA. Ve srovnání s rokem 1990 je to desetiprocentní nárůst. Naproti tomu obchod se zbytkem Latinské Ameriky se ve stejném období pohyboval pod hranicí 5%, což jen dokládá to, že zisky Mexika z integrace celého regionu mohou být chápány jako minimální vzhledem k politickým ziskům z jedinečného postavení, které mu členství v NAFTA poskytuje. Viz. Devlin, R. - Estevadeordal, A.: *El nuevo regionalismo en América Latina*, in: Devlin, R. - Estevadeordal, A. - Stein, S.: *Más allá de las fronteras: El nuevo regionalismo en América Latina*, Washington 2002, Banco Interamericano de Desarrollo, s. 32, s. 27.

na to, aby se staly vůdčí mocností v Latinské Americe. Mexiko jako člen NAFTA cítí, že díky své příznivé geografické pozici získalo dočasně nad Brazílií výhodu díky přístupu na trh Spojených států. Právě proto by valná část mexických politiků příliš netruchlila, kdyby se jednání o FTAA zkomplikovala či kdyby dokonce zcela zkrachovala. Jak řekl jeden z velmi dobře informovaných latinskoamerických politiků: „Brazílie je pro Mexiko složitá země.“⁴⁰

6.4.4. Chile

Chile je jednou ze zemí, které by z hemisferické integrace získaly „méně“. Je asociovaným členem MERCOSURu a ačkoliv je zjevné, že se v budoucnu nehodlá stát řádným členem této organizace, tvoří s ní zónu volného obchodu. Stejně tak má Chile uzavřeny bilaterální dohody o volném obchodu s většinou zemí Jižní Ameriky a od roku 2002 smlouvu o volném obchodu s Evropskou unií.

Nejvýznamnější pokrok zaznamenala chilská vláda v roce 2003, kdy se jí podařilo úspěšně dokončit jednání se Spojenými státy o vytvoření zóny volného obchodu. Podepsání smlouvy sice na několik měsíců oddálil negativní postoj Chile k americkému tažení v Iráku, nicméně přístup na americký trh a další významné trhy v oblasti znamená, že Chile samotné by z vytvoření FTAA příliš nezískalo.

Situace Chile je tedy v některých aspektech velmi obdobná pozici Mexika, nicméně silnější vazby na ostatní ekonomiky Latinské Ameriky znamenají, že Chile může získat více z posílení hospodářství ostatních států regionu. Chile navíc,

⁴⁰ Jméno uvedeného politika bohužel absentuje i v původním zdroji. In: Keat, S.: *A Free Trade Area of the Americas: Implications of Success or Failure for the Members of OAS*, The Dante B. Fascell North-South Center, Paper No. 7, August 2002, (<http://www.miami.edu/nsc/publications/pubs-WP-pdf/WP7.pdf>), s. 11.

na rozdíl od Mexika, nesoupeří s Brazílií o vedoucí pozici v regionu, takže je výraznějším zastáncem vytvoření FTAA.⁴¹

6.4.5. Venezuela

Venezuela je členským státem Andského společenství, její politika k vytvoření celokontinentální oblasti volného obchodu je však výrazně odlišná od ostatních zemí tohoto integračního procesu. Zatímco většina zemí CAN víceméně souhlasí s myšlenkou FTAA a problémem je pouze, jaký bude konečný obsah Dohody, postoj Venezuely k hemisferické integraci, potažmo k jakékoliv formě spolupráce se Spojenými státy, lze označit za otevřeně nepřátelský. Vztahy prezidenta Huga Cháveze se Spojenými státy jsou oboustranně špatné, o čemž svědčí na straně jedné neustálé osočování USA ze strany venezuelské hlavy státu, na straně druhé postoj Bushovy administrativy ke krátkému a neúspěšnému převratu ve Venezuele v roce 2002, kdy Washington neskrýval své nadšení z odstavení Cháveze od moci.

Venezuela byla také prvním státem, který vystoupil s pochybami o možnosti vytvoření FTAA. Prezident Chávez na summitu v Quebecu v roce 2001 nejprve zpochybnil možnost dokončení FTAA ve stanoveném termínu, následně změnil rétoriku a začal hlásat, že Venezuela nemá na hemisferické integraci zájem. Výsledkem Chávezova populismu je hned několik zajímavých přirovnání FTAA. Nejdříve integraci podle současného plánu nazval „cestou do pekla“⁴², poté prohlásil, že otevření výkonnostně slabých ekonomik působení korporací

⁴¹ Keat, S.: *A Free Trade Area of the Americas: Implications of Success or Failure for the Members of OAS*, The Dante B. Fascell North-South Center, Paper No. 7, August 2002, (<http://www.miami.edu/nsc/publications/pubs-WP-pdf/WP7.pdf>), s. 12.

⁴² Forbes: *Venezuela says Jan 2005 FTAA target doomed to fail*, (<http://www.forbes.com/business/newswire/2004/01/30/rtr1236576.html>).

pocházejících ze Spojených států by bylo „hozením prasete aligátorovi“.⁴³

Chávezův odpor k vytvoření celokontinentální zóny volného obchodu může mít také určité konotace osobního rázu. Jako vůdce „bolívarske revoluce“ ve Venezuele se v dnešním systému nerevolucionářských států v Latinské Americe těší určitému výsadnímu postavení, které by mohl vytvořením FTAA ztratit, neboť zapojení země do hemisferické integrace by mohlo toto redukovat a Chávez by se tak stal pouze jedním z řady „běžných politiků“.⁴⁴

Chávez tak má svůj vlastní program spolupráce v americkém regionu, který nazval „Bolívarska alternativa pro Ameriky“ (Alternativa Bolivariana para las Américas - ALBA). Základní odlišnost od FTAA tkví v tom, že Chávezova forma integrace by měla být založena na sociálně orientovaném obchodním bloku, který by byl solidární se slabými ekonomikami. Spojené státy by stály mimo integraci, která by zahrnovala pouze země Latinské Ameriky a karibského regionu. Součástí návrhu na vytvoření ALBA je také existence Kompenzačního fondu pro strukturální konvergenci, jehož posláním by bylo poskytovat finanční pomoc ekonomicky nejzranitelnějším zemím.⁴⁵ Chávezův návrh je však pouze určitým rétorickým zpestřením mezi návrhy na integraci a nezdá se, že by se setkal s větší odezvou.

6.4.6. Spojené státy americké

Spojené státy v čele s bývalým prezidentem Clintonem byly tím, kdo navrhl vytvoření oblasti volného obchodu a nastartoval tak celý proces jednání o FTAA. Paradoxně jsou to

⁴³ Forbes: *Venezuela says Jan 2005 FTAA target doomed to fail*, (<http://www.forbes.com/business/newswire/2004/01/30/rtr1236576.html>).

⁴⁴ Keat, S.: *A Free Trade Area of the Americas: Implications of Success or Failure for the Members of OAS*, The Dante B. Fascell North-South Center, Paper No. 7, August 2002, (<http://www.miami.edu/nsc/publications/pubs-WP-pdf/WP7.pdf>), s. 11.

⁴⁵ Arreaza, T: *ALBA: Bolivarian Alternative for Latin America and Caribbean*, (<http://www.venezuelanalysis.com/docs.php?dno=1010#top>), on-line text - nestránkováno.

však právě USA, kdo může být příčinou neúspěchu jednání. Washington a jeho postoj k liberalizaci obchodu na západní hemisféře totiž výrazně limituje domácí politická aréna. Ze všech zemích zúčastněných na vyjednávání musí Bushova administrativa čelit největšímu tlaku skupin organizovaných zájmů. Tyto zájmové skupiny se zdaleka nerekrutují pouze ze zemědělských či průmyslových kruhů, jde například o silný tlak odborů či různých think-tanků a organizací z neziskového sektoru.

Nejdiskutovanějším tématem však stále zůstává zemědělství. Většina států Latinské Ameriky, v čele s Brazílií, po USA požaduje, aby došlo k plné liberalizaci tohoto odvětví, což by znamenalo, že Spojené státy by přestaly vyplácet dotace svým zemědělcům. Bushova administrativa však v oblasti zemědělství spojuje jednání v rámci FTAA s jednáními na půdě Světové obchodní organizace. Důvody jsou zcela zřejmé, Spojené státy nejsou ochotny vzdát se dotování agrárního sektoru, dokud tak neučiní i státy Evropské unie. Neúspěšné jednání WTO v Cancúnu však naznačilo, že dohoda týkající se zemědělských dotací je v současné době ne-li nemožná, tak vysoce nepravděpodobná. Neúspěch jednání WTO tak zároveň implikuje obdobný neúspěch v rámci jednání FTAA.

Samotné Spojené státy proto svou současnou domácí politikou rozhodně nenaznačují ochotu činit kompromisy v zemědělské politice, která je jedním z témat vyjednávacích skupin. Přijetí zemědělského zákona v roce 2002 posílilo pozici zemědělců v USA, když jim byly přislíbeny vyšší dotace.

Také v oblasti antidumpingových opatření týkajících se oceli, zmiňovaných v pasáži věnované Brazílii, lze ze strany Spojených států těžko očekávat ústupky. USA nedávno schválily nový antidumpingový zákon, což americký ministr obchodu komentoval následujícími slovy: „Spojené státy se snaží posunout vpřed v oblasti volného obchodu, ale stejně jako

Brazílie si musí zajistit podporu pro liberalizaci obchodu doma...Musíme si budovat koalice."⁴⁶

Je též zjevné, že v předešlých letech došlo v Kongresu k výraznému posunu směrem k protekcionismu. Jasným důkazem je například debata okolo „trade promotion authority“. Clintonova administrativa nebyla schopna dosáhnout schválení této procedury vůbec, Bushově administrativě se podařilo prosadit zákon ve Sněmovně reprezentantů nejtěsnějším možným rozdílem, když předtím musela učinit značné ústupky oproti původnímu návrhu.⁴⁷ V Senátu pak padly návrhy, aby byly antidumping a vyrovnávací cla, jedny z nejzásadnějších otázek pro protějšky Spojených států v jednání FTAA i WTO, přímo vyřazeny z TPA.⁴⁸

Pro Spojené státy je sice FTAA preferovanou volbou, přesto však vyvíjejí v regionu výrazné bilaterální aktivity, jejichž výsledkem je vznik oblasti volného obchodu s Chile či vytvoření CAFTA. V jednání jsou navíc také dohody s některými dalšími státy regionu. Důvodem tohoto postupu je především vytváření tlaku na státy, jejichž postoj není zcela prointegrační, využívající takzvaného „gangového efektu“. Tato strategie spočívá v tom, že země nemají jinou možnost než vstoupit do integračního procesu, protože na druhé straně je riziko ztráty v obchodních stycích a investicích.⁴⁹ Spojené státy tak dávají Brazílii, Venezuele či Argentině najevo, že integrace v regionu se může obejít i bez nich, ačkoli jejich účast na FTAA je jednoznačně vítanějším výsledkem.

⁴⁶ Keat, S.: *A Free Trade Area of the Americas: Implications of Success or Failure for the Members of OAS*, The Dante B. Fascell North-South Center, Paper No. 7, August 2002, (<http://www.miami.edu/nsc/publications/pubs-WP-pdf/WP7.pdf>), s. 15.

⁴⁷ Hlasování o TPA skončilo následovně - 215 reprezentantů hlasovalo pro, 214 proti.

⁴⁸ Blanco, H. M.- Zabludovsky, J. K.: *Free Trade Area of the Americas: The Scope of Negotiations*, Buenos Aires 2003, INTAL, (http://www.iadb.org/intal/Ingles/Publicaciones/Blanco-Zabludovsky_WP-SITI-01.pdf), s.46

⁴⁹ Klasickým příkladem „gangového efektu“ je proces vytváření MERCOSURu, který začal sblíživáním Argentiny a Brazílie. Uruguay a Paraguay však vzhledem ke svým obchodním vztahům nemohly zůstat mimo počínající integraci, aniž by se vystavily ztrátám. Proto si nemohly dovolit být pouze pasivními pozorovateli argentinsko-brazílské integrace a musely se do ní zapojit.

Tyto bilaterální vztahy jsou navíc komplementární s cílem vybudování oblasti volného obchodu, zahrnující celý americký region a mohou se stát základními kameny integrace. Posledním důvodem může být, že tyto bilaterálně sjednané zóny volného obchodu představují určitou pojistku pro případ, kdyby jednání o FTAA skončila neúspěchem. V takovém případě lze důvodně očekávat určité ochlazení vztahů v regionu, a pro Spojené státy je tak snazší sjednat si bilaterální dohody v období prointegrační nálady.

Pro Spojené státy je přístup na latinskoamerické trhy důležitý především z hlediska obchodní bilance. Ačkoli export do zemí Latinské Ameriky není nijak procentuálně vysoký v porovnání s celkovým exportem, obchodní bilance USA se zeměmi v americké oblasti je výrazně aktivní, zatímco celosvětově je obchodní výměna pro Spojené státy pasivní. Proto je snahou Washingtonu zahrnout do oblasti volného obchodu Brazílii a Argentinu, které patří k největším odbytištím amerického exportu.

6.4.7. Malé státy

Některé malé státy v regionu cítí potřebu chránit se před eventualitou, že by byly „převálcovány“ většími ekonomikami, a vyžadují tak zvláštní péči z titulu své menší rozlohy.⁵⁰ Malé ekonomiky mohou hájit své zájmy především skrze Konzultativní skupinu pro malé ekonomiky,⁵¹ která jim má napomoci zajistit příznivé podmínky pro rozvoj. Vytvoření této skupiny bylo do jisté míry nutností, protože ačkoli je ekonomická váha těchto států v porovnání s USA mizivá, hlasování v rámci FTAA probíhají na základě principu konsenzu a mohlo by dojít

⁵⁰ Horlick, G. - Palmer, C.: La negociación de un Area Libre Comercio de las Américas,

(<http://www.iadb.org/int/DRP/esp/red1/Documentos/GaryHorlikes.pdf>), s.13.

⁵¹ Nikde není přesně definováno, jaká kritéria musí stát splňovat, aby byl ve vyjednávání považován za malou ekonomiku, nicméně obecně do této kategorie spadají státy Karibiku a Střední Ameriky, sdružené v CARICOMu, respektive MCCA.

k zablokování procesu kterýmkoli ze států. Právě proto je malým státům v rámci jednání věnována taková péče.

Postoj hospodářsky méně významných zemí se liší případ od případu. Obecně je většina malých států vysoce závislá na obchodních vztazích se Spojenými státy, které nezřídka představují okolo 50% jejich celkového zahraničního obchodu. Některým z malých ekonomik se již navíc podařilo dosáhnout dohody o zóně volného obchodu se Spojenými státy, na základě které vznikne Středoamerická zóna volného obchodu. Státy, které se stanou členy CAFTA, pravděpodobně ztratí mnoho ze své angažovanosti na procesu vytváření celokontinentální integrace, neboť svého primárního cíle, kterým byl přístup na trh Spojených států, se jim již podařilo dosáhnout.

Karibské státy sdružené v CARICOM na rozdíl od států středoamerických v poslední době vyslovují pochybnosti nad vytvořením FTAA. Státy CARICOMu se obávají toho, že ani zvýšená péče, které se jim dostává díky existenci Konzultativní skupiny pro malé ekonomiky, nebude schopna zabezpečit jejich ekonomiky proti krátkodobým šokům spojeným s integrací s největší světovou hospodářskou velmocí. Většina karibských zemí se tak zařadila po bok Venezuely, Brazílie či Argentiny a tvoří spolu s nimi skeptické křídlo v jednáních o FTAA.

6.5. Kritika FTAA ze strany občanské společnosti

Obavy, které s sebou liberalizace obchodu v regionu nese, vyústily v poměrně silnou kritiku FTAA již ve fázi jednání. Ačkoli lze obdobné kritické projevy identifikovat například při jednání Světové obchodní organizace, lze s jistotou říct, že v americkém regionu značnou roli v tomto negativním postoji relativně velkého množství zájmových skupin k hemisferické integraci hrají výsledky deseti let působení NAFTA.

Tvůrci institucionálního systému FTAA si byli vědomi faktu, že jednání o FTAA se setká s poměrně širokou negativní odezvou, a proto bylo v Ministerské deklaraci ze San José navrženo založení Výboru vládních zástupců pro participaci občanské společnosti, jejímž úkolem by byla komunikace s veřejností. Přestože se bezesporu jedná o vstřícný krok, postoj občanské společnosti k vytváření FTAA se s postupem času a komplikacemi jednání spíše zhoršuje, než naopak.

Co se týče kritiky NAFTA, která je často prezentována jako vzor pro FTAA, tak přestože je tato organizace vládami zúčastněných zemí propagována jako úspěch integrace rozvinutých ekonomik s ekonomikou rozvojovou, kritika je poměrně široká a neomezuje se pouze na ekonomické faktory a ukazatele. Naopak, lze nalézt mnoho prací, zabývajících se sociálními či politickými dopady vytvoření oblasti volného obchodu v Severní Americe. Velké množství občanských hnutí pak výsledky NAFTA přímo spojuje s FTAA.

Hlavními důvody kritiky, společné oběma integračním iniciativám, jsou následující problémová pole:

- 1) vykořisťování pracovních sil - kritici NAFTA i FTAA poukazují na to, že společnosti ze Spojených států využívají pracovních trhů v rozvojových zemích k získání levných pracovníků, přičemž těm nejsou zajištěny ani základní pracovní standardy.
- 2) nedostatečná tvorba pracovních míst - zatímco mexická kritika směřuje k tomu, že bylo vytvořeno mnohem méně pracovních příležitostí, kritika pocházející ze Spojených států upozorňuje na úbytek pracovních míst v USA, přímo související s vytvořením NAFTA.
- 3) denacionalizace ekonomického sektoru - zatímco vlády hodnotí příliv přímých zahraničních investic velmi pozitivně a jsou pro ně jedním z hlavních důvodů pro integraci, kritické proudy upozorňují na to, že

zahraniční společnosti díky investicím stále větší měrou ovládají ekonomiky rozvojových zemí.

- 4) neefektivní alokace investic - další slabinou v souvislosti s investicemi je fakt, že investice většinou proudí do již rozvinutého sektoru v bohatších regionech a nedostávají se do chudších částí zemí.
- 5) zemědělství - Mexiku jsou vyčítány chyby ve vyjednávání zemědělské kapitoly NAFTA a připuštění americké zemědělské produkce na mexický trh. V současné době je výrazné kritice podrobován nový zemědělský zákon USA, který farmářům ve Spojených státech zvyšuje státní dotace.
- 6) životní prostředí - problematika životního prostředí je v souvislosti s FTAA další citlivou otázkou. Otevření trhů by dle názoru odpůrců vytvoření FTAA s sebou neslo výrazné zhoršení stavu životního prostředí. I zde slouží jako ukázkový příklad NAFTA a její vliv na životní prostředí na severu Mexika.

Tento výčet kritiky je pouze ukázkou nejčastěji zdůrazňovaných bodů, rozhodně není kompletní a občanské iniciativy poukazují na výrazně větší množství možných negativních dopadů vytvoření celoamerické zóny volného obchodu.

Orientace v kritickém proudu v občanské společnosti je navíc poměrně nesnadná, protože se jedná o značné množství subjektů, z nichž některé působí pouze na území jednoho státu, jiné operují ve větším měřítku. Každopádně ochota koordinovat své akce je u těchto subjektů jako obvykle vysoká, což se projevilo například na Světovém sociálním fóru (Foro Social Mundial - FSM), konaném poprvé v roce 2001 v brazilském Porto Alegre a v následujících letech tamtéž. Na tomto fóru participovala celá řada hnutí a organizací zaměřených proti hemisferické integraci. Z nejvýznamnějších lze jmenovat

například Hemisferickou sociální aliancí (Alianza Social Continental či anglicky Hemispheric Social Alliance), Hemisferický zápas proti Oblasti volného obchodu Amerik (Encuentro Hemisférico de Lucha contra el ALCA) či v Mexiku působící Mexickou sítí akce proti volnému obchodu (Red Mexicana de Acción frente al Libre Comercio)⁵², kompletní seznam vzhledem k heterogenitě těchto subjektů snad ani není možno sestavit.

Kritika FTAA však nepochází pouze z kruhu občanských iniciativ a hnutí. K postupu proti hemisferické integraci své členy vyzývají například odborové organizace, v Brazílii roli instituce zaměřené proti FTAA sehrává také katolická církev, jejíž vliv je poměrně značný.

Co se týče postoje samotných občanů, otázka postoje k FTAA je často spojena s postojem ke Spojeným státům, neboť ty jsou chápány jako dominantní ekonomická síla v rámci budoucí zóny volného obchodu. Proto je pro příznivé přijetí předpokládané dohody velmi důležité, jaký obraz mají USA v jednotlivých zemích Latinské Ameriky.

⁵² Názory těchto skupin na celokontinentální integraci lze nalézt na jejich internetových stránkách. Hemisferická sociální aliance se prezentuje na stránkách (<http://www.asc-hsa.org>), Hemisferický zápas proti Oblasti volného obchodu Amerik na stránkách (<http://www.alcaabajo.cu>), Mexická akční síť proti volnému obchodu na (<http://www.rmalc.org.mx>).

Tabulka č. 2

**OBRAZ SPOJENÝCH STÁTŮ VE VYBRANÝCH ZEMÍCH
LATINSKÉ AMERIKY**

Země	Pozitivní obraz	Politická dohoda	Ekonomická síla	Ekonomické vztahy	Kulturní blížkost
	(1)	(2)	(2)	(2)	(2)
Argentina	32	20	60	26	20
Chile	41	38	66	30	45
Kolumbie	54	49	70	60	61
Kostarika	62	58	70	69	74
Ekvádor	62	58	63	57	59
Honduras	64	64	70	69	74
Mexiko	47	49	72	58	62
Peru	54	49	68	59	66
Uruguay	27	15	67	27	31
Venezuela	56	47	80	77	56
Celkový průměr	50	45	69	54	55

Legenda:

- (1) Procento populace mající pozitivní obraz Spojených států
 (2) Procento populace preferující Spojené státy před Evropskou unií

Zdroj: Rodríguez Giavarini: Estudio sobre las condiciones y posibilidades políticas de la integración hemisférica, Buenos Aires 2003, INTAL,
 (http://www.iadb.org/intal/publicaciones/Giavarini_DT-IECI-05.pdf), s. 29.

Z tabulky vyplývá, že jednoznačně nejhorší obraz mají Spojené státy v členských zemích MERCOSURu. V průzkumu sice není zahrnuta Brazílie, ale postoj její populace ke Spojeným státům a možné ekonomické integraci s nimi je obecně špatný. Lze si také povšimnout, že země Jižního cípu preferují hospodářské vztahy s Evropskou unií výrazně více než se Spojenými státy. Přestože nelze hledat přímou úměru mezi oblibou USA a vůlí ekonomicky s nimi kooperovat, tyto dva faktory spolu do jisté míry souvisí.⁵³

Zájmové skupiny, které protestují proti vytvoření FTAA, však rozhodně nejsou výlučně záležitostí latinskoamerických států. Ve Spojených státech působí například již od roku 1991, tedy od začátku rozhovorů o vytvoření NAFTA, Aliance pro zodpovědný obchod (Alliance for Responsible Trade - ART), která v sobě zahrnuje odborářské, farmářské, enviromentální a jiné organizace nesouhlasící s liberalizací obchodu.⁵⁴

Oproti odporu k vytvoření zóny volného obchodu zahrnující celý americký region existují samozřejmě skupiny podporující vzniku FTAA. Jedná se jak o vládní instituce, tak o různé think-tanky a hnutí podporující liberalizaci obchodu. Snahou těchto subjektů je především vyložit občanům pozitiva, která jim FTAA může přinést. Tyto snahy občas ústí do poměrně bizarních situací, jak je možno pozorovat například na studii, která se snaží Brazilcům připodobnit FTAA k fotbalu, aby jim bylo lépe srozumitelné, jak FTAA vzniká a co jim přinese.⁵⁵

⁵³ Tabulku poněkud zkresluje fakt, že země MERCOSURu mají ze všech relevantních zemí v regionu s výjimkou Chile proporcionálně nejvyšší podíl obchodu s Evropskou unií. Kromě Paraguaye obchod všech členských zemí převyšuje s EU převyšuje obchod s USA.

⁵⁴ ART se prezentuje na stránkách (<http://www.art-us.org>).

⁵⁵ Tento velmi zajímavý počín je obsahem práce - Garcia, M.: *FTAA - New Game*, (<http://www.gwu.edu/~ibi/minerva/Fall2001/garcia.marcos.pdf>).

6.6. Zhodnocení dosavadního průběhu vytváření

FTAA

Herminio Blanco a Jaime Zabłudovsky označili FTAA za nejambicióznější jednání o vytvoření zóny volného obchodu vůbec. Poukazují hned na několik faktorů, které činí proces vytváření FTAA unikátním. Jsou to:⁵⁶

- 1) Nejenže je negociační agenda velmi ambiciózní, ale musí být navíc pokryta v relativně krátkém časovém úseku.
- 2) Fakt, že se na integraci podílí velké množství zemí, exponenciálně zvyšuje počet produktů, které se potenciálně mohou být předmětem pro liberalizaci. Časový harmonogram negociace navíc musí počítat se zvýšeným množstvím voleb a tudíž i změn vlád.
- 3) Zahrnuté země se liší ve velikosti i struktuře produkce.
- 4) Negociace FTAA se odehrává ve stejné době, jako kolo z Dohá a zároveň ve stejné době značné množství významných hráčů vytváří své vlastní obchodní dohody (Mexiko s Brazílií, Spojené státy se státy Střední Ameriky, Chile s Evropskou unií i s USA, MERCOSUR s EU a s Andským společenstvím).
- 5) Budoucí hemisferická dohoda o volném obchodu bude koexistovat s již existujícími dohodami o volném obchodu i jinými platnými smlouvami.
- 6) Současné politické klima ve Spojených státech není liberalizaci obchodu příliš nakloněno, jak ukázala dlouhá a tvrdě vybojovaná debata v Kongresu o tzv. „trade promotion authority“.

⁵⁶ Blanco, H. - Zabłudovsky, J.: *Free Trade Area of the Americas: The Scope of Negotiations*, Aires 2003, INTAL, (http://www.iadb.org/intal/Ingles/Publicaciones/Blanco-Zabłudovsky_WP-SITI-01.pdf), s.1.

Tyto body jsou pojaty z hlediska Spojených států a opomíjí opozici proti vytvoření FTAA, která vznikla ve státech Jižní Ameriky, nicméně již v sobě implikují problémy, které v souvislosti s FTAA nastaly.

Právě ambicióznost FTAA je jednou z příčin současných komplikací. Zainteresované státy se zavázaly vytvořit dohodu pokrývající poměrně komplexní systém hospodářských vztahů, avšak mnohé z nich nejsou připraveny na to, aby byly schopny uzavřít všechny oblasti. Uzavření smlouvy jako celku pak bylo součástí principu „single undertaking“, který bylo v Miami vzhledem k vzájemným neshodám nutno prolomit.

Heterogenní charakter subjektů zúčastněných na vyjednávání též do značné míry limituje jednání. Je zřejmé, že existuje konfliktní linie mezi malými a velkými státy, stejně tak jako mezi zeměmi rozvojovými a rozvinutými. Tato linie štěpící linie nemusí být nijak ostrá, přesto je však v jednání stále přítomna.

Summit v Miami také ukázal, že také načasování jednání o FTAA zároveň s jednáním Světové obchodní organizace zkomplikovalo jednání o hemisferické integraci. Krach jednání WTO v Cancúnu se velmi negativně podepsal na dalším vývoji jednání FTAA a ztížil pozici Spojených států, ve kterých již předtím nebylo politické klima vytvoření myšlenky kontinentální oblasti volného obchodu příliš nakloněno.

Celkově lze tedy tvrdit, že po počáteční euforii z devadesátých let proces zpomalil, až se dostal do současného stavu, který lze označit za patový. Postoje některých států Latinské Ameriky k celokontinentální integraci jsou skeptické a otázkou je, zda se celý proces dá znovu do pohybu. Prozatím vše naznačuje tomu, že spíše nikoli. Co je však téměř jisté: Do roku 2005 se s největší pravděpodobností nepodaří dokončit jednání a dojde k prodloužení termínu. Zda někdy dojde k úspěšnému dokončení jednání, určit nelze.

7. Závěr

Za poslední desetiletí Latinská Amerika nepochybně zaznamenala obrození již existujících integračních snah a také vznik mnoha nových. Tyto integrační tendence v mnoha případech přinesly pozitivní výsledky. Integrace výrazně napomohla sblížení států západní hemisféry a dokázala překonat rivalitu, které se ještě nedávno zdály být těžko překonatelné. Dopady integrace na demokratizaci a stabilitu v regionu již byly také zmíněny. Otázkou však zůstává, co bude dál. Dokáží latinskoamerické státy pokračovat v nastoupené cestě a prohlubovat integrační procesy? Jaké jsou vlastně v současnosti možnosti zemí regionu?

Probíhající integrační procesy vytvořily na americkém kontinentu několik ekonomických bloků, což je pro státy z oblasti jistě pozitivní krok. Z globálního hlediska totiž nejsou země latinskoamerického regionu rozhodně rovnocennými partnery pro hospodářská jednání, integrací do většího celku se jim tuto nevýhodu daří alespoň částečně eliminovat a zvětšit svou vyjednávací kapacitu.

Přesto fenomén tzv. „asymetrické důležitosti“ stále zůstává výrazným limitem možností států latinskoamerického regionu. Země Latinské Ameriky jsou pro potenciální partnery mimo americký region, jako jsou Evropská unie či asijské země, z hlediska integrace či kooperace daleko méně přitažlivé, než je tomu naopak. Varianta vytvoření oblasti volného obchodu s EU či asijskými zeměmi je tak v současnosti nepravděpodobná a k její realizaci by zřejmě bylo třeba impulsu, jakým by se mohlo stát například vytvoření FTAA. Lze předpokládat, že Evropská unie by v tomto případě přestala nečinně přihlížet a atraktivita regionu by pro ni výrazně vzrostla.

Také vytvoření Oblasti volného obchodu Amerik se v současné době zdá být málo pravděpodobnou variantou. Rozdíly v názorech mezi Spojenými státy na straně jedné a některými latinskoamerickými státy v čele s Brazílií na straně druhé se

zdají být v krátkodobém časovém horizontu těžko překonatelné. Vytvoření FTAA by vyžadovalo politický konsenzus či alespoň vůli činit kompromisy. Ani jeden z faktorů se v současnosti na americkém kontinentě nevyskytuje. Lze se proto domnívat, že hospodářské vztahy mezi USA a zeměmi Latinské Ameriky se budou spíše odvíjet na bilaterální úrovni, následující model oblasti volného obchodu s Chile.

Není vyloučeno, že navazováním bilaterálních kontaktů s většinou hlavních aktérů by se mohlo podařit vytvořit prostředí příznivé pro kontinentální integraci, neboť státy, které nebudou mít přístup na trh Spojených států, budou ochotny učinit určité ústupky. To však není otázka krátkodobé perspektivy a rozhodně ne horizontu roku 2005, kdy mají být dokončena jednání o vytvoření FTAA.

Nejpravděpodobnějším a zřejmě i nejperspektivnějším scénářem vývoje integračních procesů v latinskoamerickém regionu se tak při možném selhání pokusu o vytvoření hemisferické zóny volného obchodu pravděpodobně stane prohlubování a rozšiřování již existujících integračních tendencí na ose Jih-Jih, tedy mezi samotnými latinskoamerickými státy. Úspěšné zakončení mnohaleté snahy o vytvoření zóny volného obchodu mezi MERCOSUREm a Andským společenstvím je důkazem, že ekonomická spolupráce mezi nejdůležitějšími aktéry v regionu je možná. Co víc, osa MERCOSUR-Andský pakt je ideálním základem pro brazilskou variantu integrace - Oblasti volného obchodu jižní Ameriky.

Otázkou ovšem zůstává, zda budou latinskoamerické státy schopny a ochotny dále prohlubovat tuto spolupráci, což by v žádném případě nebyl bezproblémový proces. Přes veškeré pozitivní změny, které devadesátá léta regionu přinesla, zůstává Latinská Amerika stále v mnoha ohledech ekonomicky i politicky nestabilní oblastí. Tato nestabilita vytváří značné překážky spolupráci mezi státy regionu a mohla by zabránit dalšímu úspěšnému vývoji vztahů. Také kvůli těmto limitům je

velmi složité pokusit se předvídat další vývoj integračních procesů a vztahů na západní hemisféře. Obecně lze předpokládat, že prohloubení vztahů na regionální úrovni, zahrnující více států, nebude schopné nalézt větší podporu. Největší šance tak lze dávat integraci subregionální.

Scénáře v tomto závěru navržené se vzhledem k nízké politické i hospodářské stabilitě mohou měnit ve velmi rychlém tempu. Je ale velmi pravděpodobné, že dojde k vývoji předvídanému americkým odborníkem Robertem Keohanem a „naše generace nikdy neuvidí silný latinskoamerický společný trh podobný Evropské unii“.⁵⁷

⁵⁷ Keohane, R.: *Between Vision and Reality: Variables in Latin American Foreign Policy*, in Espach, R. - Tulchin, J.(eds.): *Latin America in the New International System*, London 2001, Woodrow Wilson International Center for Scholars, s. 207.

Prameny:

Literatura:

Adamcová, L. - Gombala, I.: *Regionální ekonomická integrace v Asii, Africe a Latinské Americe*, Praha 2001, VŠE.

Alvarez, O: *Is Interregional Integration an Alternative to FTAA?*,

(http://www.alcaabajo.cu/sitio/stop_ftaa/is_interregional_integration_060104.htm).

Andean Community-Mercosur Free Trade Area confirms Summit of Both blocks in July, tisková zpráva Andského společenství z 5. dubna 2004,

(<http://www.comunidadandina.org/ingles/press/np5-4-04a.htm>).

Arreaza, T: *ALBA: Bolivarian Alternative for Latin America and Carribean*,

(<http://www.venezuelanalysis.com/docs.php?dno=1010#top>).

Balassa, B.: *Teorie ekonomické integrace*, Praha 1996, Svoboda.

Bañouch, H. - Fedorko, M.: *Mezinárodní organizace*, Mezinárodní politologický ústav 2000, Brno.

Baumann, R. - Bustillo, I. - Heirman, R. - Macario, C. - Máttar, J. - Pérez, E.: *Los Procesos de Integración de los Países de América Latina y el Caribe 2000-2001: avances, retrocesos y temas pendientes*, Santiago de Chile 2002, CEPAL,
(<http://www.aciamericas.coop/doctos/alca/braumannlosprocesos.pdf>).

Benecke, D.: *Lateinamerika FTAA/ALCA - Motor oder Bremse der lateinamerikanischen Integration?*,
(http://www1.kas.de/publikationen/2001/laenderberichte/lateinamerika_wr01-06.pdf).

Bilateral Agreements are Discussed as Ministers Arrive,
Bridges Miami Daily Update, 18.11. 2003,
(http://www.ictsd.org/issarea/Americas/FTAA_ministerial/miami/daily_update/English_MDU/MDU_EN_18.pdf).

Blanco, H. - Zabludovsky, J.: *Alcances y límites de la Negociación del Acuerdo de Libre Comercio de Américas*, Buenos Aires 2003, INTAL,
(http://www.iadb.org/intal/publicaciones/Blanco-Zabludovsky_DT-IECI-01.pdf).

Blanco, H. - Zabludovsky, J.: *Free Trade Area of the Americas: The Scope of Negotiations*, Buenos Aires 2003, INTAL,
(http://www.iadb.org/intal/Ingles/Publicaciones/Blanco-Zabludovsky_WP-SITI-01.pdf).

Blanco, H. - Gómez Lora, S. - Zabludovsky, J.: *A Key to Hemispheric Integration*, Buenos Aires 2004, INTAL,
(http://www.iadb.org/intal/Ingles/Publicaciones/Blanco-Zabludovsky-GLora_OP-SITI-03.pdf).

Botto, M. I.: *Integración Regional en América Latina*,
(<http://www.flacso.org.ar/areasyproyectos/areas/ri/esiei/pdf/flaj.pdf>).

Bouzas, R. - Soltz, H.: *Institutions and regional integration: The case of MERCOSUR*,
(<http://www.netamericas.net/Researchpapers/Documents/Bouzas/Bouzas1.pdf>).

Cihelková, E.: *Rozvoj integračních procesů v severoamerickém regionu (NAFTA, resp. CUSFTA)*, Praha 2000, VŠE.

Cihelková, E.: *Světová ekonomika: Regiony a integrace*, Praha 2002, Grada.

Clouds over Quito, The Economist, 31.12. 2002.

Devlin, R. - Estevadeordal, A.: *What's New in the New Regionalism in Americas?*, Buenos Aires 2001, INTAL, (<http://www.sice.oas.org/geograph/westernh/dev-est.pdf>).

Devlin, R. - Estevadeordal, A. - Garay, J. L.: *The FTAA: Some Longer term Issues*, Buenos Aires 1999, INTAL, (<http://www.iadb.org/intal/publicaciones/Devlin-Estevadeordal-Garay.pdf>).

Devlin, R. - Estavadeordal, A. - Stein, S.: *Más allá de las fronteras: El nuevo regionalismo en América Latina*, Washington 2002, Banco Interamericano de Desarrollo.

Devlin, R. - Ffrench-Davis, R.: *Towards an Evaluation of Regional Integration in Latin America in the 1990s*, Buenos Aires 1998, INTAL, (<http://www.iadb.org/intal/publicaciones/devlin.pdf>).

Diao, X. - Díaz-Bonilla, E. - Robinson, s.: *Scenarios for Trade Integration in the Americas*, *Économie Internationale*, 2-3/2003, No. 94-95, (<http://www.cepii.fr/anglaisgraph/publications/economieinter/rev9495/rev9495b.pdf>).

Erestrepo-Uribe, E.: *The Impact of FTAA in Americas and the Pacific: Challenges and Expectations*, Lima 2003, Pacific Economic Cooperation Council,

(http://www.pecc.org/publications/papers/trade-papers/2_PAE/6-uribe.pdf).

Espach, R. - Tulchin, J.: *Latin America in the New International System*, London 2001, Woodrow Wilson International Center for Scholars.

Esquivel, G. - Lederman, D. - Messmacher, M. - Villoro, R.: *Why NAFTA Did not Reach the South*, Světová banka,

([http://wbln0018.worldbank.org/lac/lacinfoclient.nsf/d29684951174975c85256735007fef12/63a3f4e71ce14d2385256dc500661aaf/\\$FILE/Mexico%20SouthStates%20NAFTA.pdf](http://wbln0018.worldbank.org/lac/lacinfoclient.nsf/d29684951174975c85256735007fef12/63a3f4e71ce14d2385256dc500661aaf/$FILE/Mexico%20SouthStates%20NAFTA.pdf)).

Fairlie Reinoso, A.: *Desafíos para la Integración Andina*, Buenos Aires 2003, Latin American Trade Network, (<http://contexto.org/pdfs/desafios.pdf>).

Férrnandez de Soto, G.: *La Nueva Integración Andina*, (<http://www.comunidadandina.org/public/fernandez.pdf>)

Foxley, A.: *Political Economy of Free Trade in Americas: Mercosur and FTAA*,

(http://www.iadialog.org/publications/program_reports/trade/ftaa_foxley.pdf).

Fuentes, R. - Sangmeister, H.: *¿ALCA vs. ALCSA? Perspectivas de la integración Latinoamericana*, Desarrollo y Cooperación, leden/únor 2002, s. 27-29.

Garcia, M.: *FTAA - New Game*,

(<http://www.gwu.edu/~ibi/minerva/Fall2001/garcia.marcos.pdf>).

Giacalone, R.: *La integración regional en la historia*, Biblioteca Digital Andina, (<http://www.comunidadandina.org/bda/docs/VE-INT-0003.pdf>).

Gombala, I.: *Latinská Amerika ve světové ekonomice: postavení a regionální ekonomická integrace v 90. letech*, Praha 2000, VŠE.

Granel, F.: *The FTAA, the United States and Europe*, (<http://www.miami.edu/EUCenter/granel.pdf>).

Grisanti, L.: *El nuevo interregionalismo trasatlántico: La asociación estratégica Unión Europea-América Latina*, Buenos Aires 2004, INTAL, (http://www.iadb.org/intal/Publicaciones/Grisanti_DD-IECI-04.pdf).

Hansen-Kuhn, K.: *FTAA Fails to Gain Support from Citizens and Governments Across the Region*, Foreign Policy in Focus, November 2003, (<http://www.fpif.org/briefs/vol8/v8n03miami.html>).

Heredia Vargas, R.: *América Latina: Una mirada al proceso de integración de la región*, Instituto de Ciencia Política de la Universidad de Chile, Trabajo N. 63, Noviembre 1997, (http://www.bicentenariochile.cl/fondo_bibliografico/fondo_datos/colaboracion/HEREDIAINTEGRACION2.pdf).

Horlick, G. - Palmer, C.: *La negociación de un Área Libre Comercio de las Américas*, (<http://www.iadb.org/int/DRP/esp/red1/Documentos/GaryHorlikes.pdf>).

Hrabálek, M.: *Co znamená Lula pro Brazílii?*, Globalpolitics, březen 2003,
(<http://www.globalpolitics.cz/article.php?sid=101>).

Chanona, A.: *A Comparative Perspective Between the European Union and NAFTA*,
(<http://www.miami.edu/eucenter/chanonafinal.pdf>).

Keat, S.K.: *A Free Trade Area of the Americas: Implications of Success or Failure for the Members of OAS*, The Dante B. Fascell North-South Center, Paper No. 7, August 2002,
(<http://www.miami.edu/nsc/publications/pubs-WP-pdf/WP7.pdf>).

Lederman, D. - Maloney, W. - Serven, L.: *Lessons from NAFTA for Latin America and the Caribbean Countries: A summary of research findings*, World Bank 2003.

López Córdova, E.: *NAFTA and the Mexican Economy: Analytical Issues and Lessons for FTAA*, Buenos Aires 2003, INTAL,
(http://www.iadb.org/intal/publicaciones/Lopez-Cordova_OP9.pdf).

Maldonado, R.: *Avance y vulnerabilidad de la integración económica de América Latina y el Caribe*, Santiago de Chile 2003, CEPAL,
(<http://www.aciamericas.coop/doctos/alca/maldonado.pdf>).

Moncayo Jiménez, E.: *Geografía Económica de la Comunidad Andina: Las Regiones Activas en el Mercado Comunitario*, Bogotá 2003, Comunidad Andina.

Ocampo, J. A.: *Pasado, presente y futuro de la integración regional*, Instituto para la Integración de América Latina y el Caribe, Integración y Comercio, núm. 13, Buenos Aires, enero-abril.

Olavo Baptista, L.: *MERCOSUR, its institutions and juridicial structure*, SICE,
(http://www.sice.oas.org/geograph/south/mstit2_e.pdf).

Rey de Marulanda, N.: *ALCA: Un proceso en marcha*, Buenos Aires 1998, INTAL,
(<http://www.iadb.org/intal/publicaciones/marulanda.pdf>).

De la Reza, G. A.: *FTAA's Transition Period: An Unexpected Source of Disparity?*,
(<http://www.robarts.yorku.ca/pdf/reza.pdf>).

Rodríguez Giavarini, A.: *Estudio sobre las condiciones y posibilidades políticas de la integración hemisférica*, Buenos Aires 2003, INTAL,
(http://www.iadb.org/intal/publicaciones/Giavarini_DT-IECI-05.pdf).

Rojas-Suarez, L.: *Toward a Sustainable FTAA: Does Latin America meet the necessary preconditions?*,
(<http://www.iie.com/publications/wp/2002/02-4.pdf>).

Salazar-Xirinachs, J. M.: *Las asimetrías en los TLCs contemporáneos y el TLC Centroamérica-Estados Unidos (CAFTA)*, SICE,
(http://www.sice.oas.org/tunit/STAFF_ARTICLE/jmsx03_asimetrías.pdf).

Salgado Peñaherrera, G.: *El Grupo Andino de Hoy: Eslabon hacia la Integración Sudamericana*, Biblioteca Digital Andina, (<http://www.comunidadandina.org/bda/docs/EC-INT-0001.pdf>).

Santa Gadea, R.: *Regionalism in the World Trade: Europe and the Americas in Perspective*, (http://drclas.fas.harvard.edu/publications/PDFs/santa_gadea.pdf).

Schiff, M.: *Regional Integration and Development in a Small States*, (http://econ.worldbank.org/files/12292_wps2797.pdf).

Schirm, S.: *Globale Märkte, nationale Politik und regionale Kooperation*, Baden-Baden 2001, Nomos Verlagsgesellschaft.

Schott, J.: *Challenges to the Free Trade of Americas*, Economic Perspectives, October 2002, (<http://www.sice.oas.org/geograph/westernh/schott.asp>).

Seoane Flores, A. V.: *Oportunidades y asimetrías en la integración hemisférica*, (<http://www.redem.buap.mx/acrobat/alfredo2.pdf>).

Tavares de Araujo, J.: *La Integración Latinoamericana en la Primera Década del Milenio*, (http://www.sice.oas.org/tunit/STAFF_ARTICLE/tav00_integ_s.asp).

Tirado Mejía, A.: *Integración y democracia en América Latina y el Caribe*, Buenos Aires 1997, INTAL, (http://www.iadb.org/intal/publicaciones/tirado_mejia.pdf).

Urban, L.: *Evropský vnitřní trh a příprava České republiky na začlenění*, Praha 2002, Linde.

Valladão, A.: *Global Positioning of the European Union and MERCOSUR: Towards a New Model of Inter-Regional Cooperation*, (<http://www.sice.oas.org/geograph/south/chmerc.pdf>).

Vázquez, M.: *After Cancún Failed: What Next for Argentina, MERCOSUR and the FTAA?* Focal Point, November-December 2003, (http://www.focal.ca/fpoint/focalpoint_nov-dec03.pdf).

Venables, A. - Winters, A.: *Economic Integration in the Americas: European Perspectives*, (<http://econ.lse.ac.uk/staff/ajv/FTAA7.pdf>).

Venezuela says Jan 2005 FTAA target doomed to fail, Forbes, 30.1. 2004, (<http://www.forbes.com/business/newswire/2004/01/30/rtr1236576.html>).

Weintraub, S.: *The Brazil-U.S. Relationship: A Tale of Mutual Ignorance* (<http://www.sice.oas.org/geograph/north/weitb.asp>).

Internetové stránky:

ALADI - oficiální stránka (<http://www.aladi.org>).

Alianza Social Continental - Hemispheric Social Alliance (<http://www.asc-hsa.org>).

Alliance for Responsible Trade - (<http://www.art-us.org>).

Andské společenství - oficiální stránka (<http://www.comunidadandina.org>).

Andský parlament - oficiální stránka

(<http://www.parlamentoandino.org>).

Canadian Foundation for Americas (<http://www.focal.ca>).

CARICOM - oficiální stránka (<http://www.caricom.org>).

Dossier UE - Latinoamérica

(http://selene.uab.es/_cs_iuee/english/obs/m_temas.html).

Encuentro Hemisférico de Lucha contra el ALCA

(<http://www.alcaabajo.cu>).

Foro Social Mundial (<http://www.forumsocialmundial.org.br>).

FTAA - oficiální stránka (<http://www.ftaa-alca.org>).

Institut pro integraci Latinské Ameriky a Karibiku (INTAL) -

(<http://www.iadb.org/intal>).

NAFTA - oficiální stránka (<http://www.nafta-sec-alena.org>).

MERCOSUR - oficiální stránka (<http://www.mercosur.org.uy>).

Mexická akční síť proti volnému obchodu

(<http://www.rmalc.org.mx>).

Meziamerická rozvojová banka (<http://www.iadb.org>).

SICE - Foreign Trade Information System

(<http://www.sice.oas.org/default.asp>).

Sistema Económico Latinoamericano - SELA

(<http://www.sela.org>).

Dokumenty:

Cartagenská smlouva

(<http://www.comunidadandina.org/normativa/tratprot/acuerdo.htm>).

Deklarace principů summitu v Miami

(http://www.ftaa-alca.org/Summits/Miami/declara_e.asp).

Deklarace summitu v Quitu

(http://www.ftaa-alca.org/Summits/Quebec/declara_e.asp).

Deklarace summitu v Santiagu

(http://www.ftaa-alca.org/Summits/Santiago/declara_e.asp).

Deklarace summitu v Monterrey (Deklarace z Nuevo León)

(http://www.ftaa-alca.org/Summits/Monterrey/NLeon_e.asp).

Dodatkový protokol ke smlouvě z Asunciónu o institucionální struktuře MERCOSURu (Protokol z Ouro Preto)

(<http://www.mercosur.org.uy/espanol/snor/normativa/ourop941.htm>)

Ministerská deklaráce z Buenos Aires

(http://www.ftaa-alca.org/Ministerials/BA/BA_e.asp).

Ministerská deklaráce z Miami

(http://www.ftaa-alca.org/Ministerials/Miami/Miami_e.asp).

Ministerská deklaráce z Quitu

(http://www.ftaa-alca.org/Ministerials/Quito/Quito_e.asp).

Ministerská deklaráce ze San José

(http://www.ftaa-alca.org/Ministerials/SanJose/SanJose_e.asp).

Ministerská deklarace z Toronto

(http://www.ftaa-alca.org/Ministerials/Toronto/Toronto_e.asp).

Protokol ze Sucre

(<http://www.comunidadandina.org/normativa/tratprot/sucre.htm>).

Severoamerická dohoda o volném obchodu

(http://www.nafta-sec-alena.org/DefaultSite/legal/index_e.aspx?CategoryID=42).

Smlouva z Asunciónu

(<http://www.mercosur.org.uy/espanol/snor/normativa/ASUNCION.HTM>)

Třetí návrh dohody o FTAA (http://www.ftaa-alca.org/FTAADraft03/Index_e.asp).